

PERSPEKTYWY ROZWOJU HANDLU PRODUKTAMI MLECZARSKIMI W POLSCE I KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Walenty Poczta, Karolina Pawlak

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie Akademii Rolniczej w Poznaniu
Kierownik Katedry: prof. dr hab. Walenty Poczta

Słowa kluczowe: eksport, import, artykuły mleczarskie, Polska, Unia Europejska, handel wewnątrzspółnotowy, handel z krajami trzecimi

Key words: export, import, dairy products, Poland, the European Union, intra-EU trade, extra-EU trade

S y n o p s i s. W opracowaniu przedstawiono możliwe scenariusze rozwoju handlu artykułami mleczarskimi w Polsce i Unii Europejskiej do 2015 roku. W badaniach wykorzystano matematyczny model równowagi ogólnej Global Trade Analysis Project (GTAP).

WSTĘP

Włączenie Polski w obszar Jednolitego Rynku Europejskiego (JRE) i przyjęcie zasad Wspólnej Polityki Handlowej UE (WPH UE) wywołało efekt kreacji handlu artykułami rolno-spożywczymi i poprawę dodatniego salda bilansu handlowego. W 2004 roku, w porównaniu z rokiem 2003, wzrósł eksport o 43% osiągając 6,5 mld USD, a import o 35% kształtując się na poziomie 5,4 mld USD. W roku akcesji Polski do UE nadwyżka obrotów handlowych w sektorze rolno-żywnościowym wyniosła więc 1,1 mld USD, tj. dwukrotnie więcej niż w roku 2003¹. W latach 2005-2006, pomimo spadku tempa wzrostu eksportu i importu, wartość dodatniego salda obrotów nadal zwiększała się do poziomu 2,0 mld USD w roku 2005 i 2,6 mld USD w roku 2006 [Polski handel zagraniczny... 2005-2007].

Szczególnie wysoką dynamikę wzrostu obrotów handlowych odnotowano w zakresie produktów pochodzenia zwierzęcego. Jedną z grup artykułów, których wartość eksportu i importu od 2004 roku systematycznie rośnie są artykuły mleczarskie². W najbliższych latach potencjał eksportowy i penetracja importowa sektora mleczarskiego w Polsce i w pozostałych krajach UE kształtować się będzie w ramach ograniczeń wyznaczonych przez wysokość kwot mlecznych, a ponadto zależeć będzie m.in. od wielkości popytu na artykuły mleczarskie oraz poziomu ich cen na rynkach UE i rynku światowym. Istotny wpływ na poziom obrotów handlowych w tym sektorze mogą mieć także dalsze procesy liberalizacji światowego handlu

1 Obliczenia własne na podstawie Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi, FAMMU/FAPA, Warszawa, właściwe roczniki.

2 Zob. Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi, FAMMU/FAPA, Warszawa, właściwe roczniki.

rolnego. W opracowaniu przedstawiono możliwe scenariusze rozwoju wymiany handlowej artykułami mleczarskimi w Polsce i krajach Unii Europejskiej, uwzględniając propozycje liberalizacji dostępu do rynku zgłoszone, w toku negocjacji na forum WTO, przez Komisję Europejską, kraje G-20³ i USA oraz w warunkach braku dalszej liberalizacji handlu.

ZAŁOŻENIA METODYCZNE

W badaniach wykorzystano matematyczny model równowagi ogólnej Global Trade Analysis Project (GTAP), zbudowany w 1992 roku przez Hertela [1997]. Modele równowagi ogólnej bazują na neoklasycznym założeniu, że ceny towarów, usług i czynników produkcji kształtują się na rynku w sposób swobodny i równoważący popyt z podażą [Shoven, Whalley 1984]. Modele takie opisują kształtowanie się zarówno zdolności podażowych gospodarki, jak i popytu, dają obraz całej gospodarki i uwzględniają współzależności w niej występujące. Istotą modeli równowagi ogólnej jest założenie, że w długim okresie gospodarka rozwija się w wyniku stałych dostosowań popytu i podaży, które odbywają się w wyniku zmian struktury swobodnie kształtujących się cen produktów i czynników produkcji, informującej konsumentów o kosztach produkcji poszczególnych dóbr i usług, oraz zmuszającej producentów do zgodnej z decyzjami konsumentów alokacji czynników produkcji [Orłowski 2000, Devarajan, Go 1998, Robinson, Roland-Holst 1988]. Oznacza to, że modele równowagi ogólnej opierają się na restrykcyjnych założeniach dotyczących racjonalności zachowań podmiotów i elastyczności rynków.

Modele równowagi ogólnej, w tym GTAP, są najczęściej stosowanym narzędziem dla pomiaru średnio- i długookresowych efektów integracji rynków i znoszenia utrudnień w handlu. Wykorzystanie modelu w podjętych badaniach polegało na budowie scenariuszy symulacyjnych i określeniu wpływu symulowanych zmiennych egzogenicznych na rozwój wymiany handlowej w sektorze rolno-spożywczym. Ekstrapolację wartości obrotów handlowych wykonano metodą estymacji nieliniowej Gragg'a. Zastosowano autorską agregację grup produktów i krajów świata⁴.

Przystępując do realizacji zamierzenia badawczego sformułowano scenariusze symulacyjne, w których za zmienne egzogeniczne obrano (tab. 1):

- liczbę ludności w Polsce, pozostałych krajach UE i pozostałych krajach świata,
- wielkość produktu krajowego brutto (PKB) w Polsce, pozostałych krajach UE i pozostałych krajach świata,
- wolumen produkcji zbóż, nasion oleistych, mięsa i mleka w Polsce, pozostałych krajach UE i pozostałych krajach świata,
- wysokość taryf celnych i subsydiów eksportowych w światowym handlu rolnym.

³ Do grupy G-20 WTO należą: Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile, Chiny, Kuba, Egipt, Gwatemala, Indie, Indonezja, Meksyk, Nigeria, Pakistan, Paragwaj, Filipiny, Republika Południowej Afryki, Tanzania, Tajlandia, Wenezuela, Zimbabwe.

⁴ Baza danych modelu obejmuje 57 sektorów (grup produktów lub produktów) gospodarek krajowych oraz 87 regionów (krajów) świata [Dimaranan 2006], charakteryzujących się strukturą gospodarki otwartej, które można dowolnie agregować. Dla potrzeb analizy przyjęto następujące grupy produktów: zboża, owoce i warzywa, nasiona oleistych, oleje i tłuszcze roślinne, cukier, mięso, podroby i przetwory mięsne, produkty mleczarskie, pozostałe surowce roślinne, pozostałe nieprzetworzone produkty pochodzenia zwierzęcego, pozostałe produkty żywnościowe, pozostałe produkty i usługi. Agregację krajów świata sprowadzono do trzech grup, tj.: Polski, pozostałych krajów UE oraz pozostałych krajów świata.

Tabela 1. Ludność, PKB oraz produkcja zbóż, nasion oleistych, mięsa i mleka w Polsce, pozostałych krajach UE i pozostałych krajach świata w 2004 roku oraz prognoza na lata 2010 i 2015

Wyszczególnienie	Jednostka	2004	2010	2015	2010	2015
		wielkości bezwzględne			2004 = 100	
Polska						
Ludność	mln osób	38,6	38,4	38,2	99,4	98,9
PKB	mld USD	252,7	332,5	396,0	131,6	156,7
Zboża	mln ton	29,6	26,4	28,4	89,2	95,9
Nasiona oleistych	mln ton	1,5	1,7	1,7	113,3	113,3
Mięso	mln ton	3,2	3,9	4,0	120,3	123,2
Mleko	mln ton	11,8	11,9	11,9	101,1	101,0
Pozostałe kraje UE						
Ludność	mln osób	447,4	450,7	451,6	100,7	100,9
PKB	mld USD	12 791,9	14 686,7	16 605,2	114,8	129,8
Zboża	mln ton	285,2	276,0	277,0	96,8	97,1
Nasiona oleistych	mln ton	20,6	20,8	22,5	101,4	109,5
Mięso	mln ton	38,1	38,9	39,4	102,0	103,4
Mleko	mln ton	137,9	139,3	139,4	101,0	101,1
Pozostałe kraje świata						
Ludność	mln osób	5 888,1	6 336,9	6 717,3	107,6	114,1
PKB	mld USD	26 980,5	33 332,2	39 051,3	123,5	144,7
Zboża	mln ton	1 717,4	1 855,6	2 020,9	108,0	117,7
Nasiona oleistych	mln ton	261,1	290,4	338,5	111,2	129,6
Mięso	mln ton	192,3	219,1	237,5	113,9	123,5
Mleko	mln ton	471,1	546,0	571,1	115,9	121,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie [OECD-FAO Agricultural Outlook... 2005; FAPRI 2006 U.S. and World Agricultural Outlook... 2006; Medium-term prospects... 2003; World Agriculture... 2002; Agriculture in the European Union... 2006; Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich... 2005; Rynek mięsa... 2005; Rynek mleka... 2007; Rynek zbóż... 2005; Rynek rzepaku... 2005; Population, <http://www.fao.org>. FAOSTAT Database Collections 2007; <http://www.census.gov/ipc/www/idbnew.html>, U.S. Census Bureau, International Data Base 2006].

W zakresie liberalizacji wymiany zagranicznej symulację przeprowadzono w czterech wariantach, różniących się stopniem redukcji taryf celnych. W wariantcie pierwszym przyjęto redukcję stawek celnych wynikającą z propozycji Komisji Europejskiej z 28 października 2005 roku. Ponieważ oferta ta jest dość silnie kwestionowana przez pozostałych partnerów w WTO, uważających, że zawarte w niej koncesje nie są wystarczające, w wariantach drugim i trzecim założono wyższy poziom redukcji taryf, postulowany odpowiednio przez grupę krajów G-20 i USA (tab. 2). W zakresie redukcji subsydiów eksportowych, we wszystkich trzech wariantach przyjęto całkowite zniesienie wszystkich dotacji w eksporcie żywności. Za okres implementacji postanowień liberalizacyjnych przyjęto lata 2008-2013. Czwarty wariant symulacji opierał się na założeniu braku dalszej liberalizacji światowego handlu rolnego.

Tabela 2. Poziom redukcji taryf celnych dla towarów niewrażliwych w krajach rozwiniętych według propozycji Komisji Europejskiej z 28.10.2005 roku, krajów G-20 oraz USA

Pasma redukcyjne [%]	Redukcja [%]	Capping ^a
Propozycja Komisji Europejskiej z 28.10.2005 roku		
<0,30>	35 (20-45)	
(30,60>	45	100%
(60,90>	50	
Powyżej 90	60	
Propozycja krajów G-20		
<0,20>	45	
(20,50>	55	100%
(50,75>	65	
Powyżej 75	75	
Propozycja USA		
0-20	55-65	
20-40	65-75	75%
40-60	75-85	
powyżej 60	85-90	

^a – capping na przykład na poziomie 100% oznacza, że jeśli stawka celna *ad valorem* po redukcji będzie wynosiła więcej niż 100%, zostanie zredukowana do poziomu 100%.

Źródło: Giziński, Lewandowska, Babuchowski 2006.

nnych artykułów. W 2006 roku 50% całkowitej ilości eksportowanych z Polski produktów mleczarskich stanowiły mleko w proszku oraz mleko i śmietana, tj. produkty charakteryzujące się niskim stopniem przetworzenia, generujące blisko 40% wpływów z eksportu tej grupy artykułów [Polski handel zagraniczny... 2007]. Na wysoki udział półfabrykatów w strukturze polskiego eksportu mleczarskiego wskazują także Stańko [2006] i Komorowska [2006]. Na niski stopień przetworzenia eksportu branży mleczarskiej wskazuje także koszt jednej tony eksportowanych z Polski produktów mleczarskich w ekwiwalencie mleka. Wynosi on 367 USD/t i jest około dwukrotnie niższy niż w Danii (755 USD/t), Holandii (618 USD/t), Austrii (615 USD/t) czy Belgii (560 USD/t)⁶. Podejmując specjalizację eksportową m.in. w zakresie

Zastosowano pasmową formułę redukcji stawek celnych⁵, przewidującą, że wszystkie taryfy, w zależności od wysokości, mają być podzielone na cztery pasma redukcyjne. Do każdego z tych pasm ma być zastosowany inny współczynnik redukcji – tym większy, im wyższy poziom taryf celnych (tab. 2).

Symulacje przeprowadzono w perspektywie krótko- i średniookresowej, dotyczącej odpowiednio sytuacji w roku 2010 i 2015.

SCENARIUSZE ROZWOJU HANDLU ARTYKUŁAMI MLECZARSKIMI

Wykonane obliczenia symulacyjne wskazują, że w latach 2004-2010 wpływy z eksportu artykułów mleczarskich mogą zwiększyć się od 55%, w przypadku liberalizacji dostępu do rynku według propozycji USA (wariant 3), do ponad 110%, przy założeniu braku dalszej liberalizacji wymiany zagranicznej (wariant 4), osiągając odpowiednio wartość 1,1 oraz 1,5 mld USD (tab. 3). W tym samym czasie można spodziewać się około 3,5-krotnego wzrostu wartości importu od 253 (wariant 4) do 283 mln USD (wariant 3). Szanse uzyskania w 2010 roku symulowanych wartości obrotów handlowych wydają się potwierdzać rezultaty handlu artykułami mleczarskimi osiągnięte do 2006 roku. Wynika z nich, że wartość eksportu produktów mleczarskich w tym roku wyniosła blisko 1,2 mld USD, a importu niemal 180 mln USD [Polski handel zagraniczny... 2007].

Wzrost wpływów z eksportu produktów mleczarskich zwiększa możliwości przetworzenia eksportowa-

⁵ Redukcje dotyczą stawek Klauzuli Największego Uprzywilejowania (KNU). W procesie implementacji zobowiązań redukcyjnych członkowie WTO będą mogli skorzystać z prawa wprowadzenia mniejszej, niż wynikająca z pasmowej formuły redukcyjnej, redukcji cel na tzw. „towary wrażliwe”. Z uwagi na brak list towarów wrażliwych, w analizie pominięto tę kwestię.

⁶ Obliczenia własne na podstawie danych FAOSTAT 2007.

Tabela 3. Handel zagraniczny artykułami mleczarskimi Polski w 2004 roku oraz prognoza na lata 2010 i 2015

Wyszczególnienie	Wielkości w roku:					
	2004	2010	2015	2010	2015	
	mln USD			2004=100	2010=100	
Wariant 1 – propozycja Komisji Europejskiej z 28.10.2005						
Eksport	688,3	1 266,0	1 101,2	183,9	160,0	87,0
Import	79,5	262,7	257,1	330,4	323,4	97,9
Saldo	608,8	1 003,3	844,0	164,8	138,6	84,1
Wariant 2 – propozycja krajów G-20						
Eksport	688,3	1 187,0	1 011,4	172,5	146,9	85,2
Import	79,5	269,1	266,2	338,4	334,8	98,9
Saldo	608,8	917,9	745,3	150,8	122,4	81,2
Wariant 3 – propozycja USA						
Eksport	688,3	1 064,1	880,1	154,6	127,9	82,7
Import	79,5	282,6	284,3	355,4	357,6	100,6
Saldo	608,8	781,6	595,7	128,4	97,9	76,2
Wariant 4 – brak dalszej liberalizacji						
Eksport	688,3	1 458,3	1 339,5	211,9	194,6	91,9
Import	79,5	252,9	242,2	318,0	304,7	95,8
Saldo	608,8	1 205,5	1 097,3	198,0	180,2	91,0

Źródło: Polski handel zagraniczny... 2005; tabela średnich rocznych kursów walutowych NBP, <http://www.nbp.pl>, 27.06.2007; symulacje GTAP i obliczenia własne na podstawie założeń z tabeli 1 i 2.

serów, zwłaszcza podpuszczkowych dojrzewających, oraz napojów i deserów mlecznych, w tym jogurtów, przy tej samej ilości surowca limitowanej wysokością przyznaną Polsce kwot mlecznych, można spodziewać się wzrostu wartości eksportu produktów mleczarskich. Zmiany w strukturze eksportu artykułów mleczarskich z Polski, tj. ograniczenie eksportu mleka w proszku, mleka płynnego i śmietany oraz wzrost sprzedaży produktów o wysokim stopniu przetworzenia (sery dojrzewające i topione, jogurty i napoje mleczne) przewiduje również Seremak-Bulge [2005]. Z analiz IERiGŻ wynika, że w latach 2003-2005 najszybciej wzrastała właśnie produkcja serów dojrzewających oraz jogurtów i napojów mlecznych [Rynek mleka... 2007], co wydaje się potwierdzać prawdopodobieństwo wystąpienia takiej orientacji eksportowej. Wzrostowi produkcji w ostatnich latach towarzyszyło także rozszerzenie oferty asortymentowej. Na rynku pojawiło się wiele nowych gatunków serów oraz poszukiwane przez konsumentów produkty mleczne o obniżonej zawartości tłuszczu i cukru, z dodatkiem owoców, ziaren zbóż, kakao⁷. Dodatki smakowe, wsady owocowe i inne stanowią istotną część produktów mleczarskich i nie podlegając ograniczeniom produkcyjnym powiększają ich masę, wartość oraz uzyskiwane ceny.

⁷ Korzystne zmiany w dziedzinie różnorodności asortymentowej galanterii mleczarskiej oraz serów dojrzewających i topionych podkreśla Iwan [2006a], dodając jednocześnie, że celem tego typu przeobrażeń w polskim przetwórstwie mleczarskim jest zwiększenie jego zdolności do zaspokajania rosnących wymagań konsumentów oraz konkurowania z mleczarstwem państw UE.

Wykorzystanie możliwości eksportowych w dużej mierze zależy od akceptacji polskich produktów przez przemysł spożywczy i handel oraz zagranicznych konsumentów. Obecnie akceptacja ta w szczególności zauważalna jest przede wszystkim na szczeblu przemysłu i handlu, natomiast pozytywny odbiór polskich artykułów rolno-spożywczych bezpośrednio przez finalnych odbiorców zapewnić może dalszy wzrost ich sprzedaży za granicą. Artykuły mleczarskie wytwarzane w Polsce są postrzegane jako produkty wysokiej jakości, atrakcyjne smakowo oraz bezpieczne pod względem zdrowotnym⁸, co skutkuje wzrostem popytu na nie, szczególnie na rynku UE. W 2006 roku na JRE trafiło 83% wartości polskiego eksportu artykułów mleczarskich, w tym 63% do krajów UE-15 [Polski handel zagraniczny... 2007]. Dalszy wzrost eksportu artykułów mleczarskich, umożliwi wejście do UE Rumunii i Bułgarii. Wydaje się, że szczególnie ważnym partnerem handlowym będzie dla Polski Rumunia. Już teraz na rynek rumuński trafiają produkty o wartości 100 mln euro rocznie – głównie mięso, nabiał i słodczyce [Kozmana, Drewnowska 2007].

Z przeprowadzonych badań wynika, że w perspektywie średniookresowej, niezależnie od przyjętego wariantu symulacji, można przewidywać zmniejszenie wartości zagranicznej sprzedaży artykułów mleczarskich o około 10% w porównaniu z rokiem 2010 oraz stabilizację wydatków importowych (tab. 3). W konsekwencji, po poprawie salda obrotów handlowych w sektorze mleczarskim, notowanej w latach 2004-2010, do roku 2015 można oczekiwać spadku wartości generowanej nadwyżki handlowej. Polska w dalszym ciągu powinna jednak zajmować pozycję eksportera netto produktów mleczarskich. Warto podkreślić, że na zmniejszanie się luki pomiędzy poziomem eksportu i importu, ale utrzymanie do 2013 roku dodatniego salda handlu zagranicznego artykułami mleczarskimi wskazują także szacunki Pietrzaka i Szajnera [2006]⁹.

Wykonane prognozy pozwalają wnioskować, że trudniejsze dla polskich producentów i eksporterów mogą być lata późniejsze, kiedy zniwelowane zostaną dotychczas generowane przez nich na JRE przewagi kosztowo-cenowe¹⁰ oraz, w przypadku wariantów zakładających postępującą liberalizację światowego handlu rolnego (wariant 1-3), zwiększy się konkurencja ze strony producentów spoza UE. Na zasadzie dedukcji można stwierdzić, że w tej sytuacji potencjał eksportowy i konkurencyjność polskich artykułów mleczarskich kształtować się będzie w dużej mierze pod wpływem czynników związanych z jakością eksportowanych produktów. Na aspekt ten zwraca uwagę m.in. Seremak-Bulge [2004], pisząc, że o dalszym rozwoju polskiego mleczarstwa i jego pozycji konkurencyjnej na JRE decydować będzie m.in. zdolność do oferowania wysokiej jakości standardowych przetworów mlecznych po konkurencyjnych cenach lub unikalnych produktów na rynki niszowe. Ekspansję eksportową ułatwiać więc będą przyspieszone procesy koncentracji¹¹ i modernizacji branży mleczarskiej, w tym przy udziale kapitału zagranicznego, oraz dokonana poprawa stanu

⁸ Szerzej na ten temat zob. Iwan [2006b].

⁹ Autorzy ci zakładają, że ze względu na limitowanie produkcji przez system kwot, prognoza w zakresie handlu zagranicznego mlekiem i jego przetworami jest uwarunkowana dynamiką spożycia. Uzyskane przez nich wyniki dotyczą sytuacji, w której spożycie mleka w ujęciu globalnym wzrosło w 2013 roku do poziomu 10,2 mld l, tj. o około 9% – tzw. scenariusz powolnego wzrostu konsumpcji. W przypadku szybszego wzrostu konsumpcji do 10,8 mld l, a więc o około 15%, Pietrzak i Szajner przewidują, że Polska może stać się importerem netto mleka i przetworów [Pietrzak, Szajner 2006].

¹⁰ W latach 1995-2003 polskie ceny eksportowe były na przykład o 40-50% niższe od uzyskiwanych przez eksporterów niemieckich. Po akcesji do UE różnica ta zmniejszyła się do 25% w 2004 roku i około 15% w 2005 roku [Seremak-Bulge 2005].

¹¹ Szerzej na ten temat zob. Pietrzak, Szajner [2006].

weterynaryjnego zarówno w produkcji, jak i przetwórstwie mleka¹².

Mimo znacznego wzrostu wartości obrotów handlowych, odnotowanego w ostatniej dekadzie, Polska nie należy do największych eksporterów produktów mleczarskich w UE. W 2004 roku udział eksportu produktów mleczarskich z Polski do UE stanowił niespełna 2% eksportu wewnątrzspółnotowego (tab. 4). Składało się na to wiele przyczyn, wśród których wymienić można m.in.: tradycje eksportowe, uznane marki, subsydiowanie eksportu oraz wysokie nadwyżki produkcji nad popyt wewnętrzny w krajach UE-15 [Iwan 2006a]. Wraz z przewidywanym na lata 2004-2010 wzrostem wartości polskiego handlu zagranicznego produktami mleczarskimi można spodziewać się umocnienia pozycji Polski w handlu wewnątrzspółnotowym¹³. W roku 2010 udział eksportu artykułów mleczarskich z Polski do UE może wynieść od 7%, w przypadku braku dalszej liberalizacji światowego handlu rolnego (wariant 4), do 8%, przy założeniu postępującej liberalizacji dostępu do rynku (warianty 1-3) (tab. 4). Do roku 2015, mimo spodziewanego spadku wartości eksportu (tab. 3), odsetek ten może się jeszcze zwiększyć (tab. 4)¹⁴. Import wyrobów mleczarskich z UE do Polski, niezależnie od realizowanego wariantu symulacji, ukształtować się zaś może, zarówno w krótko-, jak i średniookresowej perspektywie, w granicach 1% importu wewnątrzspółnotowego (tab. 4).

W przypadku handlu UE z krajami trzecimi w latach 2004-2010, na podstawie wykonanych obliczeń symulacyjnych, można przewidywać spadek wartości eksportu artykułów mleczarskich na rynki poza UE od około 20%, przy wstrzymaniu dalszych procesów liberalizacyjnych w handlu rolnym (wariant 4), do blisko 45%, w warunkach liberalizacji dostępu do rynku według propozycji USA (wariant 3), tj. odpowiednio do poziomu 5,1 i 3,4 mld USD (tab. 5). W okresie 2010-2015 spadkowa tendencja wartości eksportu na rynki pozaunijne będzie najprawdopodobniej kontynuowana. Z prognozy wynika, że import z krajów trzecich na teren Wspólnoty do 2010 roku może ulec zwiększeniu od niespełna 10% (wariant 4) do 30% (wariant 3) i osiągnąć wartość 1,3-1,6 mld USD (tab. 5). W kolejnych latach poziom wydatków importowych na artykuły mleczarskie sprowadzane spoza UE powinien się usta-

Tabela 4. Udział handlu artykułami mleczarskimi Polski z UE w handlu wewnątrzspółnotowym w 2004 roku oraz prognoza na lata 2010 i 2015

Wyszczególnienie	Udział procentowy w roku		
	2004	2010	2015
Wariant 1 – propozycja Komisji Europejskiej z 28.10.2005			
Eksport	1,9	7,8	8,5
Import	0,3	1,0	1,0
Wariant 2 – propozycja krajów G-20			
Eksport	1,9	7,9	8,6
Import	0,3	1,0	1,0
Wariant 3 – propozycja USA			
Eksport	1,9	8,1	8,7
Import	0,3	1,0	1,0
Wariant 4 – brak dalszej liberalizacji			
Eksport	1,9	7,0	7,7
Import	0,3	1,1	1,1

Źródło: Polski handel zagraniczny... 2005; Agriculture in the European Union... 2006; symulacje GTAP; obliczenia własne

¹³ Dla uproszczenia przyjęto, że udział krajów UE w wartości polskiego eksportu i importu artykułów mleczarskich w latach 2010 i 2015 kształtować się będzie na poziomie z roku 2006, tj. odpowiednio 83 i 97% [Polski handel zagraniczny... 2007].

¹⁴ Symulacje GTAP wskazują bowiem, że w latach 2010-2015 może nastąpić szybszy spadek wartości eksportu artykułów mleczarskich w ramach UE niż eksportu z Polski.

¹² Z informacji Głównego Inspektoratu Weterynarii wynika, że zaledwie 7 z blisko 370 krajowych przetwórci i punktów skupu mleka nie zdołało dostosować się do wymogów UE i do końca 2006 roku musiało zakończyć swoją działalność [Drewnowska 2006].

Tabela 5. Handel artykułami mleczarskimi UE z krajami trzecimi w 2004 roku oraz prognoza na lata 2010 i 2015

Wyszczególnienie	Wielkości w roku:					
	2004	2010	2015	2010	2015	
	mln USD			2004=100	2010=100	
Wariant 1 – propozycja Komisji Europejskiej z 28.10.2005						
Eksport	6204,2	4087,7	3344,8	65,9	53,9	81,8
Import	1240,8	1434,0	1399,3	115,6	112,8	97,6
Saldo	4963,3	2653,6	1945,4	53,5	39,2	73,3
Wariant 2 – propozycja krajów G-20						
Eksport	6204,2	3797,1	3044,4	61,2	49,1	80,2
Import	1240,8	1491,5	1472,9	120,2	118,7	98,8
Saldo	4963,3	2305,6	1571,5	46,5	31,7	68,2
Wariant 3 – propozycja USA						
Eksport	6204,2	3357,3	2614,3	54,1	42,1	77,9
Import	1240,8	1607,4	1613,4	129,5	130,0	100,4
Saldo	4963,3	1749,9	1000,9	35,3	20,2	57,2
Wariant 4 – brak dalszej liberalizacji						
Eksport	6204,2	5131,8	4391,4	82,7	70,8	85,6
Import	1240,8	1344,0	1275,6	108,3	102,8	94,9
Saldo	4963,3	3787,8	3115,7	76,3	62,8	82,3

Źródło: Agriculture in the European Union... 2006; symulacje GTAP i obliczenia własne na podstawie założeń z tabeli 1 i 2.

bilizować. W rezultacie, w latach 2004-2015 można spodziewać się pogorszenia salda obrotów handlowych produktami mleczarskimi UE z krajami trzecimi (tab. 5). Prognozowany spadek wartości eksportu i wzrost uzależnienia państw Wspólnoty od importu można wytłumaczyć ograniczonymi, przez system kwot, możliwościami wzrostu produkcji surowca mlecznego, przy jednoczesnym wzroście konsumpcji artykułów mleczarskich w krajach UE, a szczególnie w państwach Europy środkowo-wschodniej¹⁵.

Zarówno w przypadku Polski, jak i krajów UE, na wyższe wartości eksportu, niższe importu, a w konsekwencji korzystniejszy wynik bilansu handlowego w sektorze mleczarskim, wskazuje wariant 4 symulacji, opierający się na założeniu braku dalszej liberalizacji wymiany zagranicznej (tab. 3 i 5). Można zatem stwierdzić, że obniżenie poziomu ochrony rynku wewnętrznego UE, którego integralną częścią jest rynek polski, prowadzić będzie do powiększania importu artykułów mleczarskich, a redukcja subsydiów eksportowych – wywoływać spadek opłacalności eksportu na rynki o niskich cenach.

¹⁵ Zob. [Medium-term prospects... 2003].

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza wykazała, że do roku 2015 Polska powinna nadal zajmować pozycję eksportera netto artykułów mleczarskich, choć po roku 2010 można spodziewać się zmniejszenia skali generowanej nadwyżki handlowej. Umocnieniu powinna także ulec pozycja Polski w handlu wewnątrzspółnotowym. Można spodziewać się, że kwotowanie produkcji mleka i wzrost konsumpcji produktów mleczarskich w krajach UE przyczyni się do zmniejszenia potencjału eksportowego i wzrostu uzależnienia państw Wspólnoty od importu. Wyniki analiz dowodzą, że liberalizacja wymiany gospodarczej z zagranicą zasadniczo zwiększa intensywność konkurencji, co może prowadzić do utraty części rynku przez producentów i przetwórców mleka z państw członkowskich UE na rzecz dostawców z Australii, Nowej Zelandii, Ameryki Północnej, czy Ukrainy.

LITERATURA

- Agriculture in the European Union – Statistical and economic information 2005. 2006: European Union, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Brussels-Luxembourg.
- Devarajan S., Go D. S. 1998: The simplest dynamic general equilibrium model of an open economy. *Journal of Policy Modeling*, vol. 20, No. 6.
- Dimaranan B. V. (red.) 2006: Global Trade, Assistance and Production: the GTAP 6 Data Base. Center for Global Trade Analysis, Purdue University.
- Drewnowska B. 2006: Wymogi Brukseli nie zniechęciły polskich mleczarni. *Rzeczpospolita*, Nr 303(7597) z dnia 30.12.2006-01.01.2007.
- FAPRI 2006. 2006: U.S. and World Agricultural Outlook. FAPRI, Iowa State University, University of Missouri-Columbia, Ames.
- Giziński A., Lewandowska I., Babuchowski A. 2006: Przyszłość polskiego rolnictwa w kontekście negocjacji rolnych w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO). Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Departament Unii Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej, Warszawa.
- Hertel T. W. (red.) 1997: Global Trade Analysis. Modeling and Applications. Cambridge University Press, Cambridge.
- Iwan B. 2006a: Dynamika zmian polskiego eksportu produktów mleczarskich. *Roczniki Naukowe SERiA*, Tom VIII Zeszyt 2, Warszawa-Poznań.
- Iwan B. 2006b: Konkurencyjność polskich produktów mleczarskich na rynku Unii Europejskiej. [W:] Agrobiznes 2006. Konkurencja w agrobiznesie – jej uwarunkowania i następstwa, *Prace Naukowe AE im. Oskara Lanego we Wrocławiu* Nr 1118, S. Urban (red.), Wyd. AE im. Oskara Lanego we Wrocławiu, Wrocław.
- Komorowska D. 2006: Koncentracja produkcji mleka w Polsce. *Zeszyty Naukowe Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, Nr 61, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Kozmana M., Drewnowska B. 2007: Żywność jedzie na południe. *Rzeczpospolita*, Nr 1(7598) z dnia 02.01.2007.
- Medium-term prospects for agricultural commodities. 2003: Projections to the year 2010. FAO, Rome.
- OECD-FAO Agricultural Outlook. 2005: 2005-2014 OECD-FAO, Paris.
- Orłowski W. M. 2000: Koszty i korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej: metody, modele, szacunki. CASE, Warszawa.
- Pietrzak M., Szajner P. 2006: Przetwórstwo, handel i spożycie mleka i produktów mlecznych w Polsce w latach 2003-2005 oraz prognozowane kierunki zmian. *Roczniki Nauk Rolniczych*, Seria G – Ekonomia Rolnictwa, Tom 93 – Zeszyt 1, Warszawa.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2004 roku. 2005: FAMMU/FAPA, Warszawa.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2005 roku. 2006: FAMMU/FAPA, Warszawa.
- Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 2006 roku. 2007: FAMMU/FAPA, Warszawa.
- Population, <http://www.fao.org>. FAOSTAT Database Collections 2006.

- Robinson S., Roland-Holst D. W. 1988: Macroeconomic structure and computable general equilibrium models. *Journal of Policy Modeling*, vol. 10, No. 3.
- Rocznik statystyczny rolnictwa 2001. 2001: GUS, Warszawa.
- Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich 2005. 2005: GUS, Warszawa.
- Rynek mięsa – stan i perspektywy. 2005: IERiGŻ, Warszawa Nr 29.
- Rynek mleka – stan i perspektywy. 2007: IERiGŻ, Warszawa Nr 32.
- Rynek rzepaku – stan i perspektywy. 2005: IERiGŻ, Warszawa Nr 27.
- Rynek zbóż – stan i perspektywy. 2005: IERiGŻ, Warszawa Nr 29.
- Shoven J. B., Whalley J. 1984: Applied general equilibrium model of taxation and international trade: An introduction and survey. *The Journal of Economic Literature*, vol. 22, No. 9.
- Stańko S. 2006: Tendencje w produkcji, konsumpcji i handlu zagranicznym na rynku mleka i jego artykułów w latach 1990-2005. *Problemy Rolnictwa Światowego*, Tom XV, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Seremak-Bulge J. 2004: Polskie mleczarstwo po akcesji do UE. *Wspólnoty Europejskie*, nr 7(152).
- Seremak-Bulge J. (red.) 2005: Rozwój rynku mleczarskiego i zmiany jego funkcjonowania w latach 1990-2005. Program Wieloletni 2005-2009, Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. IERiGŻ, Warszawa nr 21.
- World Agriculture: towards 2015/2030. 2002: Summary report. FAO, Rome.
- <http://www.census.gov/ipc/www/idbnew.html>, U.S. Census Bureau, International Data Base, 26.06.2006.
- <http://www.fao.org>. FAOSTAT Database Collections 2007.
- <http://www.nbp.pl>, 27.06.2007.

Walenty Poczta, Karolina Pawlak

GROWTH PROSPECTS OF DAIRY TRADE IN POLAND AND THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

Summary

Some possible scenarios of dairy trade development in Poland and the European Union countries are presented in the paper. Global Trade Analysis Project (GTAP), the computable general equilibrium model, was used to make some trade forecast.

Adres do korespondencji:
 prof. dr hab. Walenty Poczta
 Akademia Rolnicza w Poznaniu
 Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie
 ul. Wojska Polskiego 28
 60-637 Poznań
 tel. (0 61) 848 71 14
 e-mail: poczta@au.poznan.pl

dr Karolina Pawlak
 Akademia Rolnicza w Poznaniu
 Katedra Ekonomiki Gospodarki Żywnościowej
 ul. Wojska Polskiego 28
 60-637 Poznań
 tel. (0 61) 848 75 76
 e-mail: kpawlak@au.poznan.pl